

NIVES KLOPČAR

MENTOR: NARCISA DESKOVIČ

KUNSTLJEVA VILA

Pred Kunstljevo vilo so pozirali tudi vojaki. Razglednica iz časa 1. svetovne vojne.

Objavljamo raziskovalno nalogo "Kunstljeva vila" avtorice Nives Klopčar. Nalogo je izdelala leta 1993 kot dijakinja Gimnazije Bežigrad, Ljubljana, pod mentorstvom prof. Narcise Deskovič. Članek objavljamo ob "stoletnici" vile, v času njene temeljite obnove.

UVOD

V našem vsakdanjem hitenju sem ter tja se velikokrat ozremo za kakšno izložbo, osebo, cvetlico, drevesom ali pa zgradbo. Zamika nas, da bi se za trenutek ustavili in si jo pobliže ogledali. Vzemimo si torej čas in stopimo do Kunstljeve vile na Tržaški 10, mimo katere nas vodi pot skozi Vrhniko. Na njej se pogled mimoidočih ustavi zaradi njene posebnosti in zato izstopanja izmed okoliških hiš.

Fasada je tonirana v rjavo rdeči barvi. Krasijo jo razkošni stolpič nad vhodnimi vrati, razne konice na strehi, nadokenski ornamenti, bogato dekorirana naslovna plošča, balkoni, zanimivi žlebovi, različne konzole ...

Stopimo torej bliže in si pogledjmo njene čare in skrivnosti.

ZGODOVINA

Družina Kunstel

Priimek Kunstel¹ izvira iz Južne Tirolske. Rodbina se je naselila v naših krajih v letih 950–1000, v Škofjeloških hribih. Sprva so se ukvarjali s fužinarstvom. Leta 1670 se je Janez Kunstel poročil na Vrhniki z Uršulo Simon. Iz zakona sta se razvili dve rodbinski veji: “Gašpurji” in “Katarinovci”, kamor spada tudi lesni trgovec Josip Kunstel (06.03.1859–29.06.1936). Svojo lesarsko pot je začel kot furman. Vozil in preprodajal je les v Italijo. Dobiček je pretopil v gozdove in lesna podjetja (lesna skladišča in žage v Pudožu, Slovenski Bistrici in Dol. Logatcu).²

Josip Kunstel je 18. 4. 1910 vložil prošnjo, da bi svojo hišo na Vrhniki št. 40 (parcela 2061) podrl in na njenem mestu zgradil novo dvonadstropno hišo – vilo. Stavbno dovoljenje je dobil dne 27. 4. 1910. Staro hišo je podrl do kleti, ki je še ohranjena, in na njenih temeljih dogradil vilo dne 1. 11. 1911. Vselil se je takoj, ko je dobil dovoljenje, 6. 12. 1911.

11. 4. 1912 je dobil dovoljenje za postavitev lesene ograje in ureditve vrta okoli vile. Ograjo so morali lastniki zaradi razširitve Tržaške ceste podreti in odvzet je bil velik del vrta.

Vilo je podedoval Kunstel Vinko, ki je med 2. sv. vojno padel in jo zapustil sinu Kunstel Jožetu. Po vojni je bila vila nacionalizirana, vendar jo je družina Kunstel kmalu dobila nazaj.

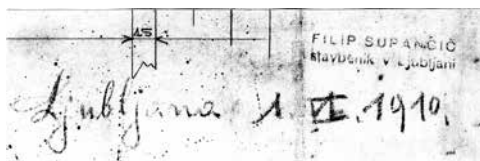
Nekaj o arhitektu

Arhitekt Kunstljeve vile ni znan. Lastnik pravi, da naj bi bil berlinski arhitekt, vendar na prvotnih načrtih imena ni.

“Pred prvo svetovno vojno so bili avtorji večjih objektov večinoma tujci, manjše objek-

te pa so gradili domači gradbeni mojstri, ki so v Avstroogrski delali izpit pred državno komisijo.”³ V tistem času so bila tudi stavbna podjetja, ki so izdelovala načrte po izboru in željah bogatih meščanov.

Na starih načrtih fasade Kunstljeve vile je odtisnjen žig Filipa Supančiča, mestnega stavbnega mojstra v Ljubljani, ki je v tistem času imel svoje stavbno podjetje. Na načrtih torej ni podpisan projektant, ampak le podjetje, ki je stavbo gradilo. Po vsej verjetnosti je lastnik po želji izbral med že v naprej izdelanimi obrazci ali šablonami (obrazci raznih kovinskih stopniščnih ograj in okenskih mrež so se našli tudi med načrti vile), katere so risarji, nastavljeni v tedanjih stavbnih podjetjih, ali stavbeniki sami prerisovali iz takrat vodilnih avstrijskih in nemških arhitekturnih revij, katalogov razstav in časopisov⁴.

Žig Filipa Supančiča, mestnega stavbnega mojstra v Ljubljani na starih načrtih fasade Kunstljeve vile iz leta 1910.

ZUNANJOST

Vrt

Kmalu po končani gradnji vile je lastnik Josip Kunstel postavil okoli vile leseno ograjo in si uredil vrt.

Prvotni načrt je ohranjen, na njem opazimo parkovno ureditev z osrednjim elipsastim cvetličnim otokom. Pot okoli tega otoka poteka valovito in zato deluje dinamično. Skozi hišo je nakazana osrednja prostorska os (vzhod-zahod), ki se začne z vrati v ograji in gre preko vhodnih vrat vile, skozi dva večna prostora do zadnjih vrat. Na južni strani so

773

Stavbno dovoljenje

Gospod.

Kosir Klement posetnik

Vrhniški št. 40

Risuje Vašo prošnjo z dne 18./4. 1910. se nam na podlagi krajevnih komisije obravnave dne 26./4. l. l. dovoljuje, da smete, na predloženih in odobrenih načrtih izmed kojih se vam izredno praca razprskati na prostoru sedajne Kose hise št. 40 novo dvonadstropno hiso - vilo. pri temur imate drzati se lastne p. pr. vodstva. starševskega obraya v Ljubljani.

Či stavbi se nujno, natančno, vnošle, vati vsi stavbeni odgovornostni in odgovornosti predpis.

Predstojace stavbno dovoljenje velja z leti in se ne preprosti njemu v smislu 192 stavbnega reda z dne 25./10. 1895 del. raz. vloziti prijav na občinski odbor vrhniški v skladu po vsebini pri predpisovanem zbiranju.

Tovrsta

14.

Plačana

Lupanstvo Vrhnika, dne 27./4. 1910.

26/4. 1910

Lupanstvo:

vrata, ki vodijo iz notranje sobe na teraso in na osrednji del vrta.

Ograja, ki jo vidimo na stari fotografiji vile (stran 222), ima zanimiv vzorec, v katerem se poleg štirikotnih oblik pojavljajo še krogle. Te so na letvicah in zelo izrazito izstopajo na vsakem stebričku. Vrata ograjne pokriva razkošna streha, na kateri sta dve konici, ki delujeta, kot da bi se podaljševali iz stebrov, ki nosijo streho. Podobni sta konicam na vrhu nadstrešnih oken. Tudi tam je značilna uporaba krogle.

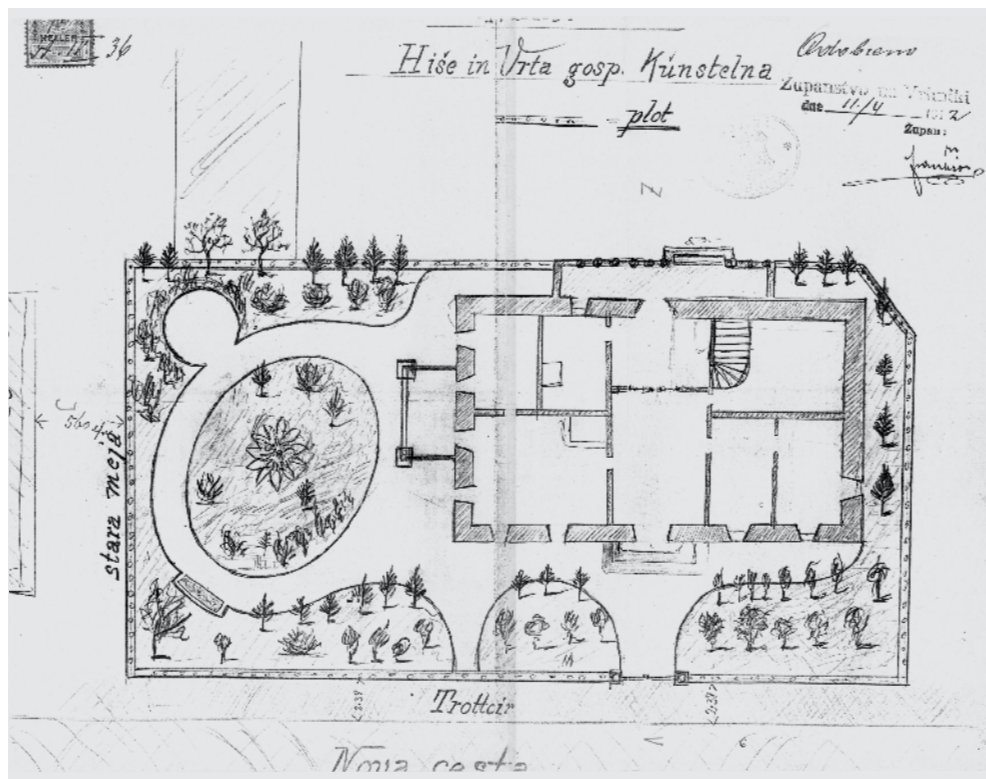
Vrt in ograja nista ohranjena, zato sem ju opisala na podlagi starega načrta in fotografije. Ograja je bila ob razširitvi ceste odstranjena, vrta pa je ostalo bolj malo, saj je danes tik ob stopnišču vhodnih vrat že pločnik.

VILA

Opredelitev stila

Kunstljeva vila nima nobene povezave z značajem okoliške slovenske pokrajine. Stala bi lahko kjerkoli, pa vseeno ne bi delovala domače. Njeno okrasje je nepristno in lepotičje je prebogato. Korenine tega stilnega razvoja so identične nekaterim drugim hišam in krajem (Ljubljana, Bled⁵) ter kažejo vpliv takratne avstroogrske monarhije.

Na prelomu v dvajseto stoletje je bil Dunaj poglaviti navdihovalec arhitekture novega sloga – secesije, vendar pa jo je glede na druge države dosegel razmeroma pozno. »Vzrok za to je močna historična tradicija, ki se jo je le redkokatero mesto v Evropi tako trdo opri-

Načrt za vrt.

jelo in je ni hotelo izpustiti.«⁶ Arhitektura se deli v dve smeri, ki kljub nekaterim stičnim točkam zasledujeta vsaka svoj cilj. To sta poznohistorizem in secesija, katerih stilne forme se v naših krajih pojavljajo v eni, drugi ali pa mešani, prelivajoči se obliki.

Fasadni ornament Kunstljeve vile ostaja v okviru poznega historizma. »Sklop poznohistoričnega ornamenta zajema vrsto novobaročnih, novorenesančnih in rokokojskih motivov, ki si torej sposoja originalne vzorce in jih po svoje preoblikuje v različne nove kombinacije.«⁷ Te kombinacije »zaživi« jo predvsem na zasebnih stanovanjskih patricijskih hišah, saj se je premožen izobraženec rad postavil s sodobno dekoriranim pročeljem svoje hiše.⁷ Dekor je močno plastično profiliran in ima namen, da poudarja izraz arhitekturnih elementov.

Stavbna gmota

Kunstljeva vila je dvonadstropna in je kot stavbna gmota zelo razgibana. Osnova je pravokotna oblika, na kateri je: na SZ steni v drugem nadstropju podolžni balkon, na JZ strani v pritličju terasa, ki se nadaljuje v prvem in drugem nadstropju z zaprtimi zastekljenimi lesenimi balkoni, na SZ strani podolžno izstopajoč del in na JV strani v prvem nadstropju balkon na levi ter desni strani stolpiča, ki se začne s pomolom v prvem nadstropju ter s streho sega čez streho osnovne stavbne gmote.

Zelo težko je opisati streho, ki se poigrava z različnimi nakloni, s stolpičem, z nadstrešnimi okenci in najrazličnejšimi profilacijami robov. Osnovna oblika je dvokapna streha. Na SV strani je prelomljena in je na njej še

Načrt za glavno, jugovzhodno pročelje vile.

Fasada je bogato dekorirana.

dekorativna streha za osrednji del balkona s konico. Na JZ strani je podaljšana in prelomljena čez balkon. Nosi tudi okrasno polkrožno nadstrešno okence s konico. Na SZ strani je privzdignjena čez podolžno izstopajoč del. Na JZ strani je podaljšana, tako da pokriva balkona. Na sredini pa čez streho sega nalomljena piramidasta streha stolpiča in strešna okna s piramidasto streho ter polkrožna dekorativna strešna okna.

Fasada

Fasada je bogato dekorirana, zato bom opisala le izstopajoče detajle. Ornamenti so kombinirani iz različnih stilov, vendar se v večini ponavljajo. Poudariti moram, da poleg ornamentov tudi barvna pestrost materiala (npr. rjavo-rdeča fasada, modra opeka, bela štukatura, zelena glazirana opeka na stolpiču) in profilirana razgibanost poudarjajo in še bolj izražajo njeno razkošnost.

Glavna vhodna vrata.

Nad vhodnimi vrati sta dva razširjena antična paličasta ornamenta. Eden se končuje s krogi, drugi pa z nakazanima trikotnikoma, vendar sta v obeh primerih lika upodobljena kot čopa. Takoj na levi in desni strani se začnejo lepo dekorirane konzole, ki nosijo stolpič. Vhodna vrata so kombinacija lesa, stekla in železa. Na spodnjem delu spominjajo na kasetiran vzorec, na zgornjem delu pa dajeta železo kot vezni material in steklo kot vmesni material različne like. Pojavljajo se krogi, trikotniki, pravokotniki, kvadrati in drugi tem podobni liki. Med vratnimi krili je lesen steber, ki ima bazo, deblo in z volutami dekoriran kapitel. Nad vrati so še majhna okenca, kjer se zopet pojavi steber kot dekoracija v ploskovni obliki.

Med vratnimi krili je lesen steber, ki ima bazo, deblo in z volutami dekoriran kapitel.

Terasa na jugozahodni strani.

V pritličju je zanimiva terasa na JZ strani hiše. Razvidno je, da sta vrata in okno ravno zamenjana in da na načrtu in fotografiji okna in vrata niso enaka, kar nam kaže, »da so podobo spreminjali kar med gradnjo samo in da se je izvedba detajlov podrejala trenutnim muham lastnika ali predlogam stavbenika«⁸.

Terasa ima na dveh straneh stebra, ki podpirata zaprte lesene balkone v prvem in drugem nadstropju. Stebra sta štirikotna in imata profilirano bazo in kapitel (podoben antičnemu dorskemu, le da ni tako bogat). Deblo je iz posameznih blokov, tako da je nakazan rob med njimi. Terasa je obrnjena direktno proti nekdanjemu vrtu, ki pa se ni ohranil.

Nad dvanajstimi pritličnimi okni se ponovi baročni motiv. Začne se na obeh straneh okna s plitvim pravokotnim izstopom iz stene, v katerem je široka kanelura, in na vrhu preide v rastlinsko vejico z listi. Nadaljuje se v obok, narejen iz modrih opek, in se zaključi s sklepnikom. V nastalem polkrožnem okviru je drobna otroška glavica, obdana z akantovimi listi (baročni motiv), ki se nadaljuje v dve simetrični valuti. Ta motiv leži na podlagi polni drobni žlebičkov, kar daje občutek valovitosti.

Baročni motiv nad pritličnimi okni.

Pod pritličnimi okni je profiliran lik pravokotnika, na katerem je škrobljen omet, kar okno povečuje in ga dela še bolj veličastnega.

Fasada je v večini iz rdeče-rjavega gladkega ometa. Škrobljen omet je na pritličnem delu od tal do višine vhodnih vrat, detaljih pod okni in fasadi stolpiča. V pritličju je fasada iz navideznih velikih blokov, ki so na pasu okrog vrat in so izmaknjeni navzven, kar daje še večjo razgibanost. Navidezni veliki bloki so tudi na robovih in dajejo nepravilni šivani rob. Ta se v prvem in drugem nadstropju nadaljuje z modrimi opekami, ki sem jih omenila že pri nadokenskih ornamentih, kjer so uporabljene za polkrožni obok oken.

Prvo nadstropje je najbolj prijetno za bivanje in zato je v tem nadstropju največ bivalnih sob. Ravno zaradi tega se tudi na fasadi prvo nadstropje pokaže v vsej svoji razkošnosti. Tu se s pomolom začne stolpič in vsi balkoni. Ornamenti okrog oken so še bogatejši, svoje mesto pa dobi tudi najbogatejši ornament za napis.

Prvo nadstropje se od pritličja loči z belim horizontalnim profiliranim pasom, ki se vleče okoli stavbe. Takoj nad njim se začne podokenski ornament. Zdi se, kot da je iz treh

Osrednji konzolni stolec označuje glavni vhod.

Pogled z južne strani.

delov. Prvi je na levi in na desni izstopajoči in nosi niz čopkom podoben klasicističen ornament Ludvika XVI. in se naslanja na naslednjega z razpotegnjeno voluto. V naslednjem izstopajočem delu se zopet ponovi niz, vendar večjih. Osrednji del je školjka.⁹ Ta se pojavlja kot osrednji ornament tudi na fasadi 19. st. stanovanjske hiše na Dunaju (Mariahilfstrasse 1), ki je morda prinesla vpliv tudi do nas. Vendar pa je motiv školjke tako vsesplošen, da sigurnih zaključkov ne moremo postavljati. Poleg motiva školjke pa vpliv rokokoja poudari niz navzdol obrnjenih akantovih listov s cvetom, ki visijo iz školjke.

Nad oknom se na obeh straneh začne niz navzdol obrnjenih cvetov in nato profiliran polkrožni okvir, v katerem pa so tokrat na

Ornamenti okrog oken prvega nadstropja so še posebej bogato oblikovani.

valovitem ozadju različno zavite volute s kombinacijo rastlinskih listov in izstopajoča ploskev z diagonalnim pasom, kjer se zopet pojavi že znan cvetlični niz (klasicizem).¹⁰ Podobna ploskev s cvetličnim nizom je na fasadi dunajske stanovanjske hiše 19. st. na Linke Wienzeile 84. Poleg grba nad oknom je v fasadi upodobljena še steklena školjka. S tem želim opozoriti na možne vzore, saj je Dunaj v tistem času imel velik vpliv na naše kraje, ki so takrat še spadali pod Avstro-Ogrsko.

Glavni in največji ornament je na severni steni fasade, kjer je okrasna plošča, ki nosi napis "VILA KUNSTEL". Ta je poudarjena s profiliranimi robovi in ima tudi rastlinske ornamente: navzdol obrnjene cvetove, ki sem jih omenila že pri ornamentu nad prvonadstropnimi okni, vejico z listi, ki je bila uporabljena v nadokenskem ornamentu pritličnih oken. Na obeh straneh osrednjega dela sta kartuši (novorenesančni okrasni

Načrt za glavni ornament.

Izvedba zvesto sledi načrtu.

motiv). To sta pritrjeni plošči, ki sta nosili letnici 1889 (gradnja stare hiše, katere klet je ohranjena in je temelj današnje vile), in 1910 (začetek gradnje vile), vendar sta danes že izbrisani.

Osrednji del se začne zgoraj z izstopajočo okrasno strehico, ki se nad žensko glavo kot osrednjim ornamentom prelomi in dvigne, kar daje občutek, da jo želi pokriti. Pod okrasno streho je profiliran okvir, v katerem je ženska glava z baročno-rokokojskim nakitom. Nad glavo ima diadem, podoben školjki z modificirnim paličastim motivom. Rob, ki objema školjko, se zaključi simetrično nad njenimi ušesi z volutama. Na obeh straneh robu visita ornamenta, ki sta sestavljena vsak iz treh navzdol visečih okroglih obročev, med seboj povezanih kot veriga, kar spominja na ženske uhane. Zraven pa iz robu izhajata tudi valujoča trakova, ki zapolnjujeta prostor nad zavesami. Zavesa nagubano visijo pod žensko glavico in zdi se,

kot da so pripete na mestu volut. Od tam izhajajo na levo in desno stran in se končajo s štiriperesno pentljo ob profiliranem okviru.

Okvir držita dva pilastra, ki imata bazo, deblo s široko kaneluro in profiliran kapitel z okrasnim nizom okroglih čopov. Med pilastroma se okvir izboči in na sredini pod žensko glavo spusti ter loči. Vmes je krogla, ki se nadaljuje v nekakšen obesek. Ta ni enak prvotno načrtovanemu, upodobljenemu z zaprtim cvetom, ampak ima okrasne valovite trakove. Ob obesku sta na obeh straneh voluti, iz katerih izhaja akantova vejica, ki se spiralno zavije in objame razprt cvet. Na prostoru med pilastroma in pod razkošnim dekorjem je prostor za napis "VILA KUNSTEL".

Na stolpiču nad vhodnimi vrati je ornament z inicialkama takratnega lastnika Jožefa Kunstla "J. K.", ki je gradnjo vile tudi omogočil. Do sedaj sem opisovala štukaturne ornamente. Vila ima tudi elemente, ki izstopajo iz osnovne stavbne gmote in služijo vtisu gibanja.

Lesena zasteklena balkona na jugozahodu.

Na JZ strani stavbe je terasa, nad katero se nadaljujeta lesena zastekljena balkona.¹¹ Les je obdelan z različnimi vzorci, kar se lepo vidi na fotografiji in starem načrtu.

JV stran vile je obrnjena na cesto in zato najlepše obdelana. Tu sta na obeh straneh odprta lesena balkona, podobno obdelana kot na južni strani, na sredini pa je stolpič. Ker se začnejo šele v prvem nadstropju, jih podpirajo konzole. Poleg funkcionalnosti so konzole tudi dekorativno obdelane z različnimi izrezi, kanelurami, nizi čopov, krogli, podaljšanimi v konico, in izrezljanimi cvetličnimi motivi.

Strehe glavnega stolpa in stranskih stolpičev so piramidaste (foto last: Janez Žitko).

Ograjo so zaradi razširitve ceste podrli (raglednica last Janez Žitko).

V drugem nadstropju vile in na stolpiču je v fasadi uporabljena kombinacija lesa. To je element nemške renesanse, kjer so leseni tramovi vezni material, vmes pa je zapolnitev s škrobljenim ometom (stolpič) ali pa Z gladkim ometom (drugo nadstropje). Ta arhitekturni element se v nemščini imenuje "fachwerk"¹². Na Kunstljevi vili so leseni vložki izraziti okrog severnega balkona, kjer nastaja vzorec različno postavljenih pravokotnikov in kvadratov. Spodnji horizontalni leseni tramovi so povsod podprti z dekoriranimi konzolami. Na stolpiču so kombinacije lesa in ometa še bolj pestre. Poleg pokončno postavljenih pravokotnikov imamo še poigravanje s polkrogi, ki daje nove zanimive vzorce.

Pomol, stolp, nadstrešni stolpiči in ostala razgibanost vile so spomin na nemško renesančno arhitekturo 16. in 17. stoletja. Zelo podobne elemente (stolpiči, pomol, konice, nadstrešna okna, "fachwerk") srečamo na vilah na Bledu.¹³

Osrednji stolp sega čez strešni nivo. Pokrit je z zalomljeno piramidasto streho, na kate-

ri so še tri okrasna okenca z dekorativnimi strehami in konicami. Na vrhu strehe glavnega stolpa stoji manjši odprt stolp s stebrički in z arkadami, ki je pokrit z manjšo zalomljeno štirikapno piramidasto streho, ki se prav tako konča z dekorirano konico. Ta konica nosi tablico z letnico 1911 (takrat je bila gradnja Kunstljeve vile končana).

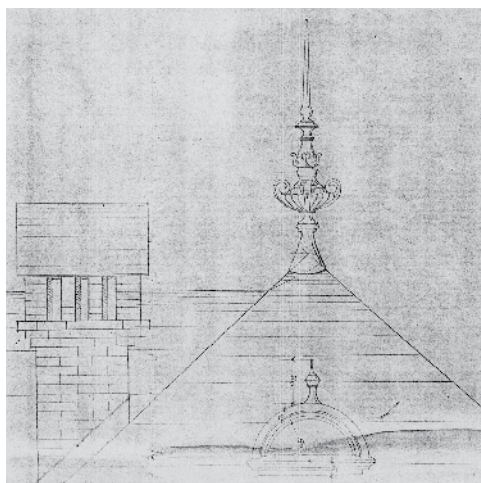
Občutljivi leseni deli balkonske konstrukcije so začeli propadati, vendar so bili po letu 1993 že nadomeščeni z novimi (Podatek: Nataša Oblak Japelj).

Na strehi sta na levi in desni strani stolpiča nadstrešna, okrasna stolpična okenca, ki sta krita z zalomljeno piramidasto streho in se končujeta s konico.

Najlepši razkošni konici na severnem in južnem robu strehe nista ohranjeni. Njuno bogato dekoracijo si lahko ogledamo le na starem načrtu.

Na strehi so še okrasna polkrožna okna s konicami, ki so na obeh straneh stolpiča in na južni strani strehe.

Kovinski ornamenti se velikokrat uporabljajo v secesiji. Na Kunstljevi vili so poleg konic in okrasnih nadstrešnih oken še na fasadi v prvem nadstropju¹⁴ in pod zalomljeno piramidasto streho stolpiča. Dekorirani so z valutami in valujočimi konci.

Načrt za okrasno konico na JZ strani strehe.

Omembe vredni so tudi dekorirani kotlički na žlebovih in kljuke, ki držijo žlebove. Kljuke naj bi bile po prvotnem načrtu dekorirane v obliki smrekic, vendar so narejena v obliki navzdol visečih cvetov.

Na vseh teh straneh sem vas želela поблиže spoznati z vsemogočim okrasjem Kunstljeve vile. Opisala sem veliko ornamentov, ven-

dar jih kar nekaj ostaja še nedotaknjenih. Pri značilnih oblikah sem omenila njihova izvorna obdobja in tako skušala utemeljiti uvrstitev v poznohistorični stil.

Renovacija

V zadnjih treh letih (*op.: začetek 90-ih let 20. stol.*) so se začela obnovitvena dela, ki so obsegala predvsem strešni del vile.

Zamenjali so strešno kritje iz eternit plošč s tegulo. Odstranili so enega izmed treh okrasnih nadstrešnih stolpičev.¹⁵ Zelena glazirana opeka na strehi stolpičev se je v večini ohranila, razen na bakrenih grebenskih robovih. Baker so po oksidacijskem kemijskem postopku pozelenili, tako da se razlika ne opazi. Zamenjali so tudi žlebove, kljuke za žlebove in kotličke, ki jih je po starih načrtih naredil Franci Erjavec iz Podutika.

NOTRANJOST

Ob tako bogato dekorirani zunanosti si pogledjmo še ureditev prostorov in nekaj notranje opreme.

Na dan vselitve, 6. 12. 1911, so napisali zapisnik vseh prostorov, ki je priložen in je na strani 224. Navedena je vinska klet, ki je še ostanek stare hiše (1889). Klet je obokana in ima nekaj niš.

Na načrtu tlorisa pritličja je obokanost kleti narisana s črtkano črto. Na načrtu se vidi običajna razporeditev prostorov. Okoli veže s stopniščem so razporejene sobe.

Stopnišče je kamnito in je speljano v podolgovati polkrožni obliki. V prvem kotu v pritličju je v zidu polkrožna niša. Stopnišče ima leseno ograjo s struženimi stebrički. Na začetku ograje je stružen steber, ki se na vrhu konča s čašo, iz katere pijejo okrasne ribice.

Krajopis

Josip Kunstelj

Topographische Beschreibung

des dem

~~neue~~ pre- in do- zidane hiše štev. 40

gehörigen, neu- um- gebauten, erweiterten Hauses

na Vrhniki

Konskr.-Nr. in

(priloga k komisijskemu zapisniku dne

(Beilage zum Kommissions-Protokolle

6. decembra 1911)

ddto.

190)

Posameznih skladnih delov Der einzelnen Bestandteile						Zadelek porabe Beginn der Benützung		Opomba Anmerkung
Štev. Nr.	lega — Lage		namen Bestimmung	lastnost Eigenschaft		po dovoljenju nach Konsens	v resnici nach der Wirklich- keit	
	pod površjem ali v in katerelem nadstropju unter der Oberfläche im und wievielm Oberchose	štev. — Nr. dvora des Hofes stopnje der Stiege		prilagoditve za stan- ovanje be- wohnter	neprilagoditve za stan- ovanje unbe- wohnter			
1	prithije	I	vera	-	1	1912 6/12	1911 6/12	
2	"	II	vera	-	1	"	"	
3	"	III	pisarna soba	1	-	"	"	
4	"	IV	stb	1	-	"	"	
5	"	V	soba	1	-	"	"	
6	"	VI	shramba	-	1	"	"	
7	"	VII	kuhinja	-	1	"	"	
8	"	VIII	pisarna klet	-	1	"	"	
9	"	IX	jedilna shramba	-	1	"	"	
10	"	X	stanišče	-	1	"	"	
11	I. nad- stropje	XI	predsoba	-	1	"	"	
12	"	XII	soba	1	-	"	"	
13	"	XIII	soba	1	-	"	"	
14	"	XIV	soba	1	-	"	"	
15	"	XV	soba	1	-	"	"	
16	"	XVI	soba	1	-	"	"	
17	"	XVII	soba	1	-	"	"	
18	"	XVIII	pisarna soba	-	1	"	"	

Št. 103.

Prva stran zapisnika, prostorov, ki so jih popisali na dan vselitve v novo hišo.

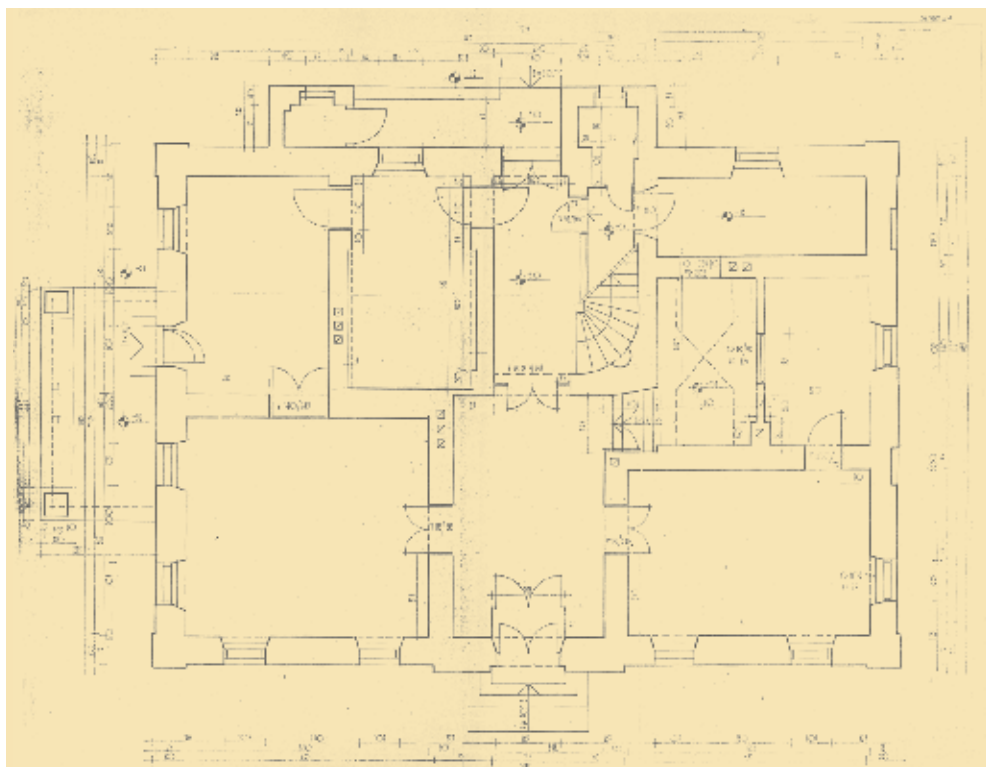
Kamnito stopnišče s struženo leseno ograjo.

Ohranjene značilnosti secesijske opreme so keramične ploščice na tleh v kuhinji, kasetirana vrata in medeninaste kljuke.

V "pisarni" sobi je v zgornjem delu stene okrasni pas naslikanih školjk. Na stropu so še barvni pasovi, ki v vsakem kotu sobe obdajajo šopek poljskih cvetlic. V sobi je peč in nekaj stilnega pohištva.

Okrasni pas školjk na steni v "pisarni".

Tloris pritličja.

Detajl s stropa v "pisarni".

Stilno pohištvo v "pisarni".

Peč v "pisarni".

Steber na začetku stopniščne ograje s časo, iz katere pijeta ribici.

KUNSTLJEVA VILA KOT KULTURNA ZNAMENITOST KRAJA

Vila je kulturna dediščina Vrhnike, vendar stilno nima domačega arhitekturnega izraza. V svoji razkošnosti izstopa med okoliškimi hišami, zato je večkrat deležna pogleda ali fotografskega posnetka navdušenega turista, občudovalca umetnosti, kulturnega uslužbenca in je model za umetniške upodobitve.

Na nekaterih starih razglednicah, ki sem jih priložila, vila predstavlja znamenitost Vrhnike (Oberlaibach).¹⁷ Kunstljeva vila je večkrat element umetniških slik, kot na primer grafika in likovnega pedagoga Lovra Novinška, in morda je tudi element drugih kulturnih področij.

Kunstljeva vila je pogosto navdih umetnikom. Grafika likovnega pedagoga Lovra Novinška.

Razglednica z motivom Kunstljeve vile na Vrhniki iz leta 1916, pred razširitvijo Nove ceste, danes Tržaške.

ZAKLJUČEK

Po pregledu zgodovinske osnove Kunstljeve vile, opisu zunanosti, značilnosti notranjosti in uvrstitve v slovenski prostor, bi vas rada opozorila še na njen kulturni pomen.

Ni mojstrovina slavnega arhitekta, ampak ravno to še ne pomeni, da jo lahko zanemarimo. Na stvari se večkrat spomnimo šele, ko se uklonijo zobu časa, takrat pa je prepozno. Pozabljamo na tako arhitekturo, ki pa je tudi del naše kulture in nam kaže rezultate ustvarjanja in dosežke naše družbe.

UVRSTITEV V SLOVENSKI PROSTOR

Po vseh teh poglavjih bom opisala, kakšno vlogo ima Kunstljeva vila med svojimi vrstnicami, ki so nastajale v secesiji.

Nekateri podpovprečni in drugovrstni arhitekti secesije so »sistem dekorirane arhitekture spremenili v modo, ki je pomenila pravo nasprotje osnovnim načelom moderne smeri; ta moda se je razpasla zaradi tega, ker je ugaljala konservativnemu okusu malomeščanov in oficialne družbe ter je slutila konjunkturi stavbnih tvrdk.«¹⁸

Glede na delo Ljubljanska secesija, v kateri avtor Nace Šumi razdeli arhitekturo, ki se je zidala po potresu v Ljubljani leta 1895 do prve vojne, bi Kunstljeva vila spadala v prvo skupino, za katero je značilno, da ni čutiti neposrednega vpliva dunajske moderne arhitekture. »Stavbe, ki so jih gradili, so še v znamenju posnemanja historičnih stilov - logično nadaljevanje smeri torej, kot jo poznamo iz druge pol. 19. stoletja.«¹⁹ Slog je preobložen in konzervativen, ker ponavlja vzorce prejšnjih stilov, »toda ne brez kvalitete«.²⁰

Glede ornamenta in njegovih modifikacij, nastalih pod kulturno-geografskim oziroma nacionalnim vplivom, so kljub skupnim stilnim potezam v evropski moderni arhitekturi posamezne različice.

Po razdelitvi Boruta Rovšnika v razpravi Stilni razvoj ornamenta na fasadah v Sloveniji spada Kunstljeva vila pod »konstruktivni in geometrični Art Nouveau, ki je zasidran v avstrijsko-nemškem kulturno geografskem prostoru«.²¹

Ozemlje Slovenije je pred prvo vojno spadalo še pod Avstroogrsko monarhijo, zato je večina slovenske arhitekture sledila dunajski. »Arhitektura dunajske secesije se deli v dve smeri, ki kljub nekaterim stičnim točkam zasledujeta vsaka svoj cilj. Tako imamo na eni strani opravka z voluminoznimi, iz kubičnih blokov in cilindrov sestavljenimi stavbnimi telesi, ki ustrezajo poznohistorični predstavi o stavbi in katerih zunanje površine so prepredene z lahkotno razgibanimi krivuljastimi in floralnimi motivi. Leti so največkrat izpeljani iz novobaročnih motivov. Močno sta poudarjena patetičen in slikovit učinek, ki sta obenem s predstavo o plastičnosti stavbnega telesa sorodna baročnemu občutju. Zaokroženi vogali, stolpiči s kupolami, plastično modelirane fasade, balkoni, pomoli in niše, vsi ti elementi služijo vtisu gibanja in so značilni tako za secesijo kot za pozni historizem.«²² »Bogata pročelja stanovanjskih hiš in vil so dobesedno prekrita z razkošnimi dekorativnimi detajli 16. in 17. stoletja brez posebnega reda.«²³

Najbolj zgovorni primeri historizma, katerega jedro zajema obdobje po potresu, so ljubljanske stavbe: Kresija-hiša meščanske imovine iz leta 1898, Filipov dvorec (1897), Mestni dom (1898) in Deželni dvorec (1901) ter zasebne zgradbe: stanovanjska hiša Oroslava Dolenca v Wolfovi 10 (1898) in stanovanjska hiša Ivana Frischa in Prešernovem trgu št. 3 (1897).²⁴

Na omenjenih zgradbah se pojavlja pravilna stavbna gmota z izstopajočim stolpičem, zalomljena piramidasta streha in različni štukirani ornamenti, kjer je velikokrat uporabljen ornament ženske glavice, školjke, cvetličnega niza in drugi. Kunstljeva vila ima vse zgoraj naštetih arhitekturne elemente, vendar v dekorativnem pogledu niso identični z nobeno od prej naštetih ljubljanskih stavb. Vzrok je čas nastanka. Prej omenjene zgradbe so nastale pred letom 1900, Kunstljeva vila pa šele po letu 1900, zato jo bom primerjala s poznejšimi gradnjami historičnega stila.

Tudi v primerjavi z zgradbami v stanovanjskem predelu ob Prešernovi ulici v Ljubljani, ki so nastale okrog leta 1900, je Kunstljeva vila (1911) zgrajena celo desetletje kasneje. To je tudi vzrok za njeno stilno raznolikost ornametov. Zgradbe, ki bi imela enako ali povsem podobno stavbno gmoto in fasado, nisem zasledila, vendar pa podobnosti so. Razgibana stavbna gmota, razčlenjenost strehe, zalomljena piramidasta streha s konico, s steklom zaprti in odprti balkoni na vilah ob Prešernovi ulici (Puharjeva ul.6, Tomšičeva 7, Prešernova 23) so podobni arhitekturni elementi, ki so uporabljeni tudi na Kunstljevi vili.

Vila na Veselovi 13 (zgrajena 1907) ima nad okni prvega nadstropja zelo podoben ornamet, ki je uporabljen tudi nad okni prvega nadstropja Kunstljeve vile (slika). Ker je bila Kunstljeva vila zgrajena tri leta pozneje, je v tem primeru lahko šlo za posnemanje, kar pa ne morem trditi, ker je do posnemanja lahko prišlo tudi zaradi vpliva avstroogrške stavbe (dunajske stanovanjske hiše na Linke Weinzeile, zgrajene 1898) s podobnim nadokenskim ornamentom.

Vzorec z lesenimi vložki v kombinaciji z gladkim in s škrobljenim ometom (fachwerk) v podstrešnem nadstropju je pglavitni ornamet na sosednji hiši (zgrajeni 1907) na

Vili na Veselovi 13 – levo in Veselovi 15 – desno, Ljubljana.

Veselovi 15. Kot tudi na Kunstljevi vili tu dajejo leseni vložki kombinacijo različno postavljenih pravokotnikov in kvadratov. Spodnji horizontalni pas je podprt z dekorativnimi konzolami. Ta oblika ornamenta je tudi na drugih vilah v Ljubljani (Tomšičeva 7, Cesta 27. aprila 3, Cesta 27. aprila 5) in na Bledu (vila Belar, vila Golias, vila Titania, vila Perun).²⁵

Kunstljeva vila se po podobnosti uvršča med vile ob Prešernovi ulici. Najbolj podobna je vili na Veselovi 13. Kot sem že omenila, imata sličen ornament nad okni prvega nastropja. Razlikuje se le po manjših detajlih, kot je na primer oblika polkrožnega profiliranega okvirja, število cvetov v nizu na osrednji plošči in kombinaciji volute ter akantovih listov. Ostali ornameni vile na

Veselovi 13 niso tako bogati. Stavbna gmota ima pravokotno obliko in izstopa kot stolpič le na strani, ki gleda na cesto. Streha ni tako razgibana kot je na Kunstljevi vili, ima pa enostavno zalomljeno piramidasto streho. Ravno tako nima lesenih balonov in lesenih vložkov, ampak se razkazuje le s fasadnim dekorjem v sivi barvi, medtem ko je Kunstljeva vila barvno zelo pestra.

V primerjavi z vilo na Veselovi 13 je Kunstljeva vila bogatejša in glede na raznoliko uporabo materiala tudi kvalitetnejša. Vzrok je želja, da bi se lastnik Josip Kunstel postavil s sodobno dekoriranim pročeljem svoje hiše, in njegova velika finančna zmožnost, večja kot kateregakoli prebivalca Vrhnike na prelomu stoletja in v času do prve vojne.

Opombe

- 1 Priimek Kunstel izvira iz nemške besede 'die Kunst', ki v slovenskem prevodu pomeni umetnost. Slovenska oblika priimka *Kunstel* je *Kunstelj*.
- 2 Katarina Ivančič: PELE SO ŽAGE LOGAŠKE.
- 3 Nika Leben: POČITNIŠKE VILE NA BLEDU, str. 46.
- 4 Borut Rovšnik: STILNI RAZVOJ ORNAMENTA NA FASADAH V SLOVENIJI, str. 30.
- 5 Nika Leben: POČITNIŠKE VILE NA BLEDU, str. 35.
- 6 Borut Rovšnik: STILNI RAZVOJ ORNAMENTA NA FASADAH V SLOVENIJI, str. 31.
- 7 Borut Rovšnik: STILNI RAZVOJ ORNAMENTA NA FASADAH V SLOVENIJI, str. 34.
- 8 Borut Rovšnik: STILNI RAZVOJ ORNAMENTA NA FASADAH V SLOVENIJI, str. 30.
- 9 WIENER FASSADEN DES 19. JHS., (slika) Abb.131) Mariahilfstrasse 1; 89-89A; 1899.
- 10 WIENER FASSADEN DES 19. JHS., (slika) Abb.140) Linke Wienzeile 84; 1898.
- 11 Kot zanimivost lahko omenim, da je les macesen. Lastnik Jože Kunstel pravi, da mu je pokojni Franci Tršar z Vrhnike povedal, da je bil les del nekdanjega mostu čez Savo pri Kranju. Bil je inkrustiran z apnencem, tako da je še danes v dobrem stanju.
- 12 Nika Leben: POČITNIŠKE VILE NA BLEDU, str. 38.
- 13 Nika Leben: POČITNIŠKE VILE NA BLEDU (vila Golias, vila Perun, vila Titania).
- 14 Podoben motiv s simetričnima volutama in z vijugasto izhajajočim delom sem opazila na stebričkih kovinske ograje na Tomšičevi ulici v Ljubljani.
- 15 Stolpič na severozahodnem delu strehe je bil odstranjen med obnovitvenim prekrivanjem strehe na zahtevo delavcev.
- 16 "Pisarna soba" je tako imenovana na zapisniku (slika na strani 224)
- 17 Vrhnika je bila v času avstroogrske monarhije imenovana Oberlaibach.
- 18 Nace Šumi: ARHITEKTURA SECESIJSKE DOBE; str. 29, II. odstavek.
- 19 Nace Šumi: ARHITEKTURA SECESIJSKE DOBE; str. 29, V. odstavek.
- 20 Nace Šumi: ARHITEKTURA SECESIJSKE DOBE; str. 29, V. odstavek.
- 21 Borut Rovšnik: STILNI RAZVOJ ORNAMENTA V SLOVENIJI; str. 28, II. odstavek.
- 22 Borut Rovšnik: STILNI RAZVOJ ORNAMENTA V SLOVENIJI; str. 31, II. odstavek .
- 23 Borut Rovšnik: STILNI RAZVOJ ORNAMENTA V SLOVENIJI; str. 32, III. odstavek.
- 24 Borut Rovšnik: STILNI RAZVOJ ORNAMENTA V SLOVENIJI; str. 34, V. odstavek.
- 25 Nika Leben: POČITNIŠKE VILE NA BLEDU (vila Perun: slika 70; vila Belar: stran 34; vila Golias: slika 48; vila Titania: slika 49).

Literatura

- Ivančič, K. (Knjiga še ni izdana. Gradivo je pri Katarini Ivančič, zaposleni v tovarni KLI-LOGATEC.): PELE SO ŽAGE LOGAŠKE. KLI-Logatec.
- Kunsthistorische Arbeitsgruppe »GeVAG«. 1976: WIENER FASSADEN DES 19. JHS., Wohnhauser in Marahilf. Hermann Bohlaus Nachf., Wien-Koln-Kraz.
- Leben, N. (zagovor diplomske naloge leta 1990): POČITNIŠKE VILE NA BLEDU OD 1850 DO DRUGE SVETOVNE VOJNE. Knjižnica umetnostne zgodovine na Filozofski fakulteti v Ljubljani.
- Rovšnik, B. (1980): ZBORNIK UMETNOSTNE ZGODOVINE (1980) - STILNI RAZVOJ ORNAMENTA NA FASADAH V SLOVENIJI OD 1895 DO PRVE SVETOVNE VOJNE (str. 25-51). Ljubljana.
- Šumi, N. 1954: ARHITEKTURA SECESIJSKE DOBE. Mestni muzej v Ljubljani, Ljubljana.
- Šumrada, J. in Škrabec, M. 1990: VRHNIKA, PREČUDEN KRAJ. Skupščina občine Vrhnika, Vrhnika.
- Arhiv mesta Ljubljane, Ciril-Metodov trg, Ljubljana.